

Budapestre vonatkozó újságcikkek

Szerző: *Juhász Vilmos*
Cím: *Széchenyi, Kossuth, Deák, Vörösmarty, Petőfi tanárai*

Forrás: *Ujság*

Bz (Hely) 1942 dec. 2. (Idő) (Köt. v. füz.) (Oldal)

Osztályozás

Tárgy. 271.19

Hely

Idő "16/19"

Személy

Helvszám

Széchenyi, Kossuth, Deák, Vörösmarty, Petőfi tanárai

Háromszáz év óta tanítanak Magyarországon a kegyesrendi atyák

1597-ben, mint annyiszor a reneszánsz látszatra annyira ragyogó és gondtalan századaiban, borzasztó pestisjárvány dult Rómában. Százával és ezrével ténferegtek a magukra maradt gyermekek az Örök Város utcáin, otthonlalanul, védtelenül minden kísértésel szemben, odadobva a fizikai és erkölcsi nyomoruságnak. Egy fiatal pap ott állt ennek az évnék egy téli napján a civakodó, éhező, fázó, tanulatlan, trágár szavakkal ordító kis utcagyerekek között és hirtelen ezt a belső szótartat hallotta: „A te örökséged a szegénység, te leszel az árvának a támasza”. A fiatal papot, aki nagy karrier elé nézett, Colonna bíborosnak volt a bizalmasa, mélyen megrendítette ez a belső szózat. Eddig is szerette a társadalom megnyomorítottait és megaláztatottait, mindig azok vonzóiták, akik szükkölködtek és többnyire hiába vártak támogatást. Eddig is látogatta a foglyokat, szegényeket, sőt a pestiseseket is, de nem gondolta arra, hogy annyi sikerrel biztató pályáját miattuk elhagyja. Most

ez a fiatal spanyol pap, nemes katonacsalád ivadéka, akinek már azért is nagy harcot kellett vívnia, hogy apja akarata ellenére, aki belőle is katonát akart nevelni, pap lehessen, az érvényesülés minden lehetőségét eltaszítja magától, egy kis szobácskába gyűjti össze, két áldozatrakész társával együtt, ezeket a magukra maradt gyermekeket, ingyen tanítja, gondozza, lelkileg és testileg ápolja őket. Így alapította meg Kalazanci József a történelem legcsodálatosabb „szegények iskoláját”, a „kegyes iskolát”, amelyből a kegyes tanítórend, a piarista-rend fejlődött.

Kalazanci József munkássága

Az előkelő szülők gyermekeit is nagyon rászorultak az olyan nevelésre, amelynek az igazi krisztusi szelidség és szeretet volt az alapja, s ők is gyermekeiket az új tanítóatyák gondozására igyekeztek bízni. Már a rendalapító életében, egyedül Olaszországban több mint száz kolostora és iskolája

volt a kegyesrendi atyáknak és már ekkor hívták őket Németországba, Spanyolországba, Lengyelországba, mindenüvé, ahol a reformáció viharai után újra fel kellett építeni a katolikus nevelést. A kegyesrendiek a jézustársasági atyákkal ellentétben, rendalapítójuk szándékának megfelelően, nem annyira az előkelő vezető társadalmi osztályok, mint inkább a széles néprétegek gyermekeinek gondozásának, nevelésének és tanításának szentelték munkásságukat. Kezdetben jó népiskolákat alapítottak, ami nagy szó volt akkoriban, amikor a kisgyermek fejlődésével még édeskeveset törődtek és csak később tértek át a gimnáziumi tanításra. Ezen a téren a jezsuiták lettek a mintaképek, azonban tanítási módszerüket mégis egészen önállóan alakították ki. A fegyelemre ők is nagy súlyt vetettek, pedagógiájuk alapja mégis a krisztusi szeretet, szelidség és türelem volt. Nevelési és tanítási elvük lényegéhez tartozott még az alkalmazkodás, a nemzet, a társadalom és a kor szükségleteihez. Felismerik a természet-

tudományok nagy jelentőségét, Galilei nagy tisztelője volt a rendalapítónak és számos piarista tartozott legtehetségesebb tanítványai közé. A rendalapító és a rend munkája éppoly kevésbé lehetett zavartalan, mint ahogy tiszta és igaz törekvés sohasem érvényesülhet zavartalanul a világban. Kalazanci Józsefnek és a rendnek sok irigye és üldözője támadt, öregségében vizsgálati fogságba vetették, rágalommal illették, művét szinte összeomlás fenyegette, de ő rendületlenül bizott műve jövőjében. Hasonlóképpen üldöztetésben részesült kiváló szellemi örököse, Pirrotti Szent Pompilius, ugyan csak előkelő nemes család sarja, aki maga köré gyűjtötte az Abruzzók falvainak magarahagyott, szegény gyermekeit és akinek még az inkvizícióval is meggyűlt a baja, mint „eretnek”-nek. A rendet azonban csak megerősítette az üldöztetés.

A podolini iskolaalapítás

Egy kis szepesi városkában, Podolinban telepedett meg a rend először magyar földön, még a szent rendalapító életében. Igaz, hogy Podolin akkor még nem tartozott Magyarországhoz, mert egyike volt azoknak a Lengyelországnak elzálogosított zsepei városoknak, amelyeket Mária Terézia csak egy évszázad múlva csatolt vissza Magyarországhoz. Lubomirszki Sza-

nisló, a leggazdagabb és leghatalmasabb lengyel főurak egyike, telepítette le Podolinban a kegyesrendi atyákat. Az apró városkának alig volt akkor talán ezer lakosa és egészen a mai napig is vajmi keveset fejlődött. Mégis, a kegyesrendi atyák bele tudták kapcsolni jelenlétükkel a kis várost a szellemi élet nemzetközi a ugyanakkor nemzeti vérkeringésébe. Csodálatos tehetségük volt ahhoz, hogy azokba a felvidéki és alföldi városkába, vagy nagy falvakba, ahol kolostori és iskolát alapítottak, bevigyék a Szellem szélesebb horizontját, a műveltségnek azt a sajátos légkörét, amely nélkül igazi szabadság és igazi építőmunka alig képzelhető el. Egymásután alapították iskoláikat Murányban, ahová Wesselényi Ferenc nádor és felesége, Szécsy Mária, hívta őket, Nyitrán, Veszprémben, Vácott, Kecskeméten, Pesten, Debrecenben, Szegeden, a török uralom, az idegen szoldateszka és az idegen önkény nyomása alól felszabadult felvidéki és alföldi városokban. A rend nemcsak külsőleg magyarosodott el, nemcsak sok magyart vett fel tagjai közé, hanem mély és tartós gyökereket eresztett a magyar talajba. A kegyesrend Magyarországon valósággal nemzeti rend lett, akár csak a középkorban a Pálosok. Ez a nemzeti adottságokhoz, a magyarság lelki szükségleteihez való csodálatosan finom alkalmazkodásuk három jellemvonásuknak

a következménye volt. Elsősorban a szelidség és a türelem, amely annyira rokon volt a specifikus magyar tolarenciával, amelyért ennek az országnak minden nemzeti-sége és néprétege iránt tanusított a magyarság; másodsor az egyszerűség és igénytelenség, amely képe-sekké tette őket arra, hogy alkal-mazkodjanak a töröktől és az ide-gen uralomtól kifosztott ország szűk lehetőségeihez; harmadszor valami józan realizmusé, amely mindig számolni tudott az adott lehetőségekkel és amelynek min-dig érzéke volt a szerény, intím, látszólagosan szűkkörü, a valóság-ban nagyon áldozatos nevelő és ta-nító munka iránt.

A piaristák a nemzetnevelésben

„Allítjuk, hogy a piarista-rend mindig kivált a mérséklet szelleme által és általános becsülésre tudott szert tenni azáltal, hogy távol tar-totta magát a pártok küzdelmei-től”. — Ezt írta a kegyesrendi atyákról Eugène Müntz, a kiváló francia művészettörténész. Kato-likus hitükön kívül csak egy va-lamihez ragaszkodtak mindig fana-tikusan: a magyarságukhoz, nem-zeti öntudatukhoz. A piaristák élén állottak annak a küzdelemnek, amelyet a magyarság II. József csá-szár elnémetesítő törekvései ellen folytatott. Ennek a küzdelemnek több vezéralakja, köztük Révai

Miklós, Horányi, Dugonics András, az Etelka szerzője, kora legolva-sottabb írója, akinek regényeiből egy nemzedék tanulta a magyar mult szeretetét, tartozott a rend tagjai közé.

Amikor Pesten megalapították az első magyar színházat, ezt hosszú időn keresztül kegyesrendi tanár-szerzők látták el darabokkal. Min-dig küzdelmet kellett folytatniok a szegénységgel, de ezt is szerényen, jellegzetes magyar szemérmességgel cselekedték, anyagi gondjaikról, ba-jaikról szinte alig tudott az or-szág. 1848-ban számos kegyes-rendi pap és papnövendék állott a szabadságharc zászlói alá. Az ab-szolútizmus korában pedig mit sem törődve a felsőbb nyomással, bátor küzdelmet vívtak a nemzeti tanítási rendért. Épp úgy ébrentar-tották ekkor a magyar szellemet, mint II. József elnémetesítő törek-véseinek évtizede alatt. Ők a ne-velői annak az új magyar tanár-nemzedéknek, amely a nemzeti mű-veltséget átplántálta széles réte-gekben.

Híres tanítványok

A magyar tudomány fénykorának számos nagy alakja, Eötvös Loránt, Lenhossek, Jendrassik, Pro-hászka, Toldi Ferenc, Színngy József, Simonyi Zsigmond, Horváth Mihály, Ipolyi Arnold, Pauler Gyula, Puskás Tivadar, stb., stb., tartoztak neveltjeik közé.

A legjellemzőbb mégis azoknak

az íróknak és költőknek a ra-gyogó névsora, akikbe ők ültették a magyar nyelv és a halhatatlan szellem szeretetét. *Vörösmarty,*

Petőfi, Bajza, Czuczor, Katona Jó-zsef, Jósika, Orczy Lőrinc, Ráday Gedeon, Versegly, Virág, Vajda János, Madách, kegyesrendi gim-náziumok növendékei voltak; em-lítsük meg *Lenaut* is, akiben bi-zonyára ők erősítették a magyar földhöz kapcsolódó, döntő ifjúkori benyomásokat. A fiatal író és tudós nemzedék számtalan értékes tagját is ők tanították. Csak *Krudy* em-lítjük, aki mindig a legnagyobb szeretettel és az eltűnt ifjúság után sóvárgó nosztalgiával emlékezett vissza a podolini kis kegyesrendi gimnáziumra, az ottani tanárság és diákság külsőleg kezdetleges, de sugárzóan bensőséges életkörülmé-nyeire. E sorok írója soha nem fe-lejti el beszélgetését legkiválóbb természettudósaink egyikével, aki világnézeti téren az atyáktól idegen területekre tévedt, elvesztette ifjú-kori hitét, de a legnagyobb szeretet-tel és rajongással emlékezett meg öreg piarista természetrajz-tanára-ról, akinek — amint mondta — a természettudományok iránti sze-retetét és fogékonyságát köszön-hette. Ugyanezzel a szeretettel és rajongással emlékezett meg nem-rég megjelent önéletrajzában egyik legnagyobb geográfusunk, *Cholnoky Jenő,* veszprémi piarista tanáraitól. Ez a széles horizont a szellem

igazi bensőséges kultusza, a tu-dás szeretele a kegyesrendi atyák-nál mindig kivételes szerénységgel párosult, amely meglegedett a csöndes, szemérmes, szinte kata-kombaszerűen rejtett munkával és nem törekedett hangos sikerekre.

A magyar államférfiaknak arról a fényes soráról sem szabad meg-feledkeznünk, akik a rend tanítvá-nyai voltak és nem kis mértékben tanáraiktól szerzett ifjúkori benyo-másaiknak köszönhetik a sajátos magyar feladatok iránti érzéküket, a nemzet egyéniségéhez, önállóságá-hoz és függetlenségéhez való ra-gaszkodásukat és a nemzet jövő-jébe vetett hitüket. Az új Magyar-ország három nagy felépítője, *Kossuth, Széchenyi és Deák,* a rend gimnáziumának növendékei voltak. A két katolikus államférfi mellett a református Kossuth is, mindig szeretettel emlékezett meg a kegyesrendi atyákról. De a rend tanítványai voltak *Dessewffy Aurél és József,* a reformkorszak nemes konzervativizmusaának har-cosai, a rend tanítványa volt a két *Andrássy, Baross Gábor, Klauzál Gábor, Trefort, Darányi, Justh Gyula* és a magyar közélet számos más nagy alakja. A kegyesrend, amely szentéletű alapítója szándé-kának megfelelően, nevében viseli a szelidség, türelem és szeretet alapvető parancsát, mindig hű ma-radt ehhez a parancsolathoz és mindig ennek a szellemében hatott a magyar közéletre.

Juhász Vilmos.